

С. Б. Бернщейн

Москва

ЗА СЕДЕМДЕСЕТГОДИШНИНАТА НА ПРОФЕСОР МИРОСЛАВ ЯНАКИЕВ¹

Пред мене на бюрото ми лежи книгата на известния български писател Н. Хайтов „Вълшебното огледало“. Писателят споделя с читателите своя опит в работата си с българското слово, с разговорната реч, с диалектизмите, със заемките от чужди езици. Сега ние знаем какво мисли българският писател за употребата на чужди думи, за употребата на диалектизмите и за много други неща. В много случаи не може да се отрече, че българският писател проявява тънък езиков усет. Много съображения на Хайтов изглеждат убедителни и полезни. В повечето случаи те са били изказвани от предходници на Хайтов. Но редица твърдения са спорни и неубедителни. Често те са обусловени от това, че писателят не взема пред вид факта, че книжовният език представлява твърде сложна, а понякога даже противоречива организация.

Според Хайтов не бива да се употребяват такива „чуждици“ като *еталон* (вместо *образец*), *рекреация* (вместо *възстановяване*), *лидерство* (вместо *първенство*), *спектакъл* (вместо *представление*) и т. н., тъй като те „пробиват дупка до дупка не само на езика в собственото си мислене, но и в своето българско съзнание“. С подобни твърдения са се борили още нашите учители. Многократно е посочвано, че чуждоезичните еквиваленти изпълняват самостоятелна и много важна функция, че те са социално обогатени даже когато не носят промени в семантиката. Това е толкова елементарно, че е просто неудобно да се спори с Хайтов.

Писателят съвсем не е длъжен да знае етимологията на думите. Но щом се осмелява да направи свой принос в тази трудна област на езикознанието, той преди всичко трябва основно да изучи предмета. Като разглежда въпроса за турцизмите в българския език, Хайтов пише: „Голяма част от „турските“ думи са в същност арабски, преминали у нас чрез турски, като *бакла*, *късмет*, *будала*, *аба*, *сахан*, *варак*, *харамия* и др. ... За турски смятаме и редица персийски думи като *дувар*, *душманин*, *бахча*, *бостан*, *лале*, *чардак*, *ошав*, *яхър* и много други.“

На този въпрос в различните му аспекти Хайтов отделя много място.

---

1 В: *Сборник от научни трудове, посветен на седемдесетгодишнината на професор Мирослав Янакиев*, София, 1993, с. 29–33.

Но още преди Втората световна война беше посочено, че българоведът няма право да диференцира в българския език заемките от турския език и турцизмите от арабски или персийски произход. В българския език те всички принадлежат към турцизмите. Още през 1941 год. в моя статия „К изучению турецких элементов в языке дамаскинов XVII–XVIII вв.“ аз отбелязах: „Все споры о том, является ли *sicil* арабским словом или оно проникло в турецкий язык из греческого *sigillion* (лат. *sigillum*), ненужны и бесполезны. Эти слова проникли в болгарский язык из турецкого, и поэтому все они являются турцизмами в болгарском языке.“ [Бернштейн 1941, с. 35]. Значително място в разсъжденията на писателя е отделено за анализ на турцизмите в съвременния български език. Той съчувствено цитира много български лингвисти, които искат да изгонят турцизмите от съвременния български книжовен език. Обширният списък на Хайтов аз бих могъл значително да разширя. След издаването на моите българско-руски речници аз често получавам писма, в които рязко се критикува моята позиция по този въпрос. Инженер Атанасов от Варна ме упреква, задето съм включил в речниците си много турски думи. Той не отрича съществуването на тези думи, знае, че много от омразните му думи се срещат в произведенията на Ив. Вазов, Ал. Константинов, Й. Йовков, но с неговия емоционален аргумент не може да се спори. А той е формулиран така: „Аз ги мразя“. Нима на Атанасов думата *къща* е емоционално по-близка от думата *таван*!

С аргументи на равнището „аз ги мразя“ аз съм се срещал много често. За учудване е, че той е популярен в средите на интелигенцията. Голяма заслуга на професор Янакиев с пълно основание може да се смята стремежът му да очисти сериозния научен въпрос от националните амбиции, от „аз ги мразя“. Позицията на Янакиев е предизвикала у Хайтов негодувание и злоба в такава степен, че писателят е загубил всяко приличие. По дадения въпрос аз напълно споделям позицията на Янакиев. Тя заслужава всякаква подкрепа. А Хайтов тази позиция нарича „най-безцеремонната защита на чуждите думи и термини, каквато се е появявала някога от български автор на български език“ (впрочем Янакиев има предшественици!). Писателят, желаейки да унижи Янакиев, по-нататък, като го споменава, вместо да назовава фамилията му, се ограничава само с буквата Я., по-често М. Я. Янакиев е имал всички основания да поиска от Хайтов „удовлетворение“.

В продължение на много години Янакиев плодотворно изследва различни аспекти на българския книжовен език. С неговите мисли ние, московчаните, имахме възможност да се запознаем по време на работата му в Московския университет в катедрата по

славянска филология (от 1969 до 1984 с прекъсване от една година). Преди отпътуването му ние обсъдихме написания съвместно с Надежда Котова капитален труд „Грамматика българского языка для владеющих русским языком“. Всички, изказали се на обсъждането на труда, бяха единодушни – граматиката трябва незабавно да бъде издадена.

В изследванията по сравнителна граматика на славянските езици опорни точки са качествените противопоставяния – съдбата на носовите гласни в славянските езици и под. Количествените характеристики (повече/по-малко, по-често/по-рядко) се срещат, но в тези случаи липсва строга теория. Голямата заслуга на професор Янакиев в разработването на теорията на глотометрическите изследвания е несъмнена.

Много важно е, че глотометрическите методи професор Янакиев съвместно с Н. Котова започва широко да прилага и в изследването на историята на българския език. Тези трудове ще внесат много ново и съществено. Те не само ще разширят, но и значително ще задълбочат нашите представи за славянските езици. Дошло е време курсове по глотометрия да се включат в списъка на задължителните университетски дисциплини, защото те несъмнено ще обогатяват значително подготовката на бъдещите филолози.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Бернщейн 1941: **С. Б. Бернштейн**. К изучению турецких элементов в языке дамаскинов XVII–XVIII вв. В сб.: *Труды Московского Института истории, философии и литературы*, т. VII, 1941.